

Aina Moll

LA NOSTRA LLENGUA

Segona edició

EDITORIAL MOLL
MALLORCA
1994

Col·lecció TOMIR n.º 15

II. Lo que necessitam sebre de sa nostra llengo

Després de sa primera sessió des programa *La Nostra Llengua* de TVE-Balears, vaig tenir sa satisfacció de veure que era molt ben rebut, tant per sa premsa com pes ciutadans particulars: amics i coneguts, i gent que no coneixia, i que m'aturava pes carrer per parlar-me'n. I periodistes i particulars van coincidir a fer-me sa mateixa pregunta: si jo creia que sa gent faria cas de ses *normes* que donaria en es programa. De manera que vaig haver de començar sa segona sessió comunicant an es públic que m'escoltava que a *La Nostra Llengua* no donariem normes.

Es motiu era molt senzill: ses normes d'una llengo les donen es gramàtics en un moment determinat de sa seva història; després s'ensenyen a s'escola, o en cursos per a adults, i sa gent les aprèn i les aplica. Ses normes des català ja fa més de setanta anys que es van donar, i més de cinquanta que les apliquen tots es qui no són analfabets, tant si són mallorquins o eivissencs, com barcelonins, valencians o perpinyanesos. No valia la pena, per tant, dedicar un programa de televisió –i ara aquest llibre– a donar unes normes d'ortografia o de gramàtica que tothom pot trobar a qualsevol llibre de text.

Això no vol dir que no s'hi pugui parlar d'una determinada norma, si

convé per aclarir qualche concepte. Però es nostro objectiu és més ample: donar informació general sobre sa llengo. Aquella informació que en situació normal tothom té de sa seva llengo, perquè forma part de s'aprenentatge escolar: quin nom té, on es parla, quanta gent la parla, quins són es seus principals dialectes, de quina manera convé parlar o escriure en cada ocasió, etc.

Tot això ho sabem des castellà, perquè ens ho ensenyaren a escola. Sabem, per exemple, que es seu nom és *castellà* o *espanyol*; que no sols es parla a Espanya, sinó també a un munt de països d'Amèrica; que la parlen molts de milions de persones, que té diferents dialectes i que ses varietats des dialecte andalús són molt diferents de s'aragonès, i qualcuna s'assembla bastant a s'extremený; que es pot parlar en to de broma, o d'una manera normal, o en forma solemne; que no es parla igual en una tertúlia de cafè que en una conferència o un míting, i s'escriu de manera diferent una carta a un amic i una instància a un Ministre; etc.

En canvi de sa nostra llengo, molts de ciutadans de ses Balears tot això no ho saben. Ja hem vist en es capítol anterior que sa majoria ni tan sols tenen clar quin és es seu nom, i això vol dir que tampoc no tenen clara sa seva extensió: on es parla, ni quanta gent xerra sa mateixa llengo.

Sa desorientació dets illencs sobre es nom de sa llengo

Crec que val la pena insistir sobre aquest "problema" des nom, reprenent s'enquesta de carrer que va fer TVE-Balears a ses tres illes, perquè reflecteix molt clarament es dubtes i sa desorientació de molts de ciutadans que, si teniu en compte ses explicacions des capítol precedent, s'aclariran per si sols.

Prendrem en consideració aquelles respostes que no es limiten a donar es nom de "mallorquí", "menorquí" i "eivissenc" i prou. Ja veureu que n'hi ha poques de ben clares, i que en certs casos ets enquestats amplien sa resposta perquè un comentari o una nova pregunta de s'enquestador els hi indueix. Això fa pensar que sa majoria hauria estat capaç d'explicar-se millor, si li haguessin "estirat sa llengo". Però així i tot, hem de reconèixer que es "despistament" és bastant considerable.

Es número que encapçala cada resposta és es de s'orde en què apareix a s'enquesta.

Enquesta de Mallorca

3. – Sa catalana, no? Sa llengo catalana.
 - I sa de Menorca i Eivissa?
 - També.
 - Vostè la sap escriure?
 - No la sé escriure ni llegir... ni la sé parlar!
20. – *Hombre!* És es català, si no l'han mudada fa poc.
 - I sa de Menorca i Eivissa?
 - Sa mateixa.
 - Vostè la sap escriure?
 - Sí.
23. – ...si sabeu quina és sa llengo de Mallorca.
 - Sa llengo de Mallorca?... (veu en off: "Sa mallorquina, què vol dir!") Sa mallorquina. Ara mos...
 - I sa de Menorca i Eivissa?
 - *Bueno*, aquestes...eh... són mallorquí, però cada qual té sa seva. És com un dialecte, diríem.
33. – ...quina és sa llengo de Mallorca.
 - Sa llengo mallorquina.
 - I sa de Menorca i Eivissa?
 - Sa menor... Bé, són dialectes, però sa menorquina i s'eivissenca. Tot són dialectes, vui dir. Consider que tot ve des mateix *puesto*.
35. – Vostè coneix quina és sa llengo de Mallorca?
 - Diuen que sa catalana. Però a jo m'agradaria xerrar es català mallorquí.
 - I sa de Menorca i Eivissa?
 - També sa catalana, supòs.

38. - *Pues, sa mallorquina. Bueno, sa catalana també, no?*
 - I sa de Menorca i Eivissa?
 - No, no la conec; no estic *enterat*. *Bueno*, he estat una vegada o dues a Eivissa i sé que tenen un parlar diferent, però no la sé.
41. - Saps quina és sa llengo de Mallorca?
 - Es català.
 - I sa de Menorca i Eivissa?
 - També.
 - I la saps escriure i la fas servir en sa teva professió?
 - No; com que jo som agricultor, no n'entenc molt d'aquestes coses.
42. - ...sa llengo de Mallorca?
 - Es mallorquí.
 - I sa de Menorca i Eivissa?
 - Català... O no? Català... o mallorquí, no ho sé.
44. - Saps quina és sa llengo de Mallorca?
 - Sí, es... català.
 - I sa de Menorca i Eivissa?
 - No ho sé... Es català.
 - El saps escriure?
 - Sí.
49. - ...sa llengo de Mallorca?
 - No ho sé. Jo me pens que és sa mallorquina, però en fi, mos diuen que és sa catalana.
 - I sa de Menorca i Eivissa?
 - Ah, no, ni idea. Igual que noltros, no? A part de que se parla un poc més... un poc diferent...
 - I habitualment tu escrius...
 - En castellà. M'hagués agradat que m'haguessin ensenyat a escriure, quan jo anava a escola, es català... Perdó! Es mallorquí, com jo dic. M'hagués agradat sebre-ho, sa veritat.

52. - Sa llengo de Mallorca, es català, segons diuen.
 - Sa de Menorca i Eivissa? No, això ja no. Jo xerr es català. I per escriure, també l'escric.
60. - *Buenos días*.
 - *Entiendes el mallorquí?*
 - Sí, sí. Som mallorquina.
 - Com que has dit *buenos días*...
 - Bon dia.
 - Tu saps quina és sa llengo de Mallorca?
 - Sa mallorquina.
 - I sa de Menorca i Eivissa?
 - És que jo no sé exactament si xerren lo mateix o xerren una altra cosa... Bé, sí, jo sé que xerren una mica distint de noltros, no? Perquè noltros mateix, a Mallorca, si te'n vas a Palma, xerren d'un forma, i si te'n vas a Inca per exemple, o a Binissalem, és una altra... o sigui que no sé exactament...
61. - ...quina llengo xerren a Mallorca.
 - *Bueno*, es mallorquí.
 - I a Menorca i Eivissa?
 - *Bueno*, per jo tot és una mateixa llengo, amb ses seves variants.
 - Sa de Menorca també?
 - Sí.
63. - No ho sé... Sí. Mallorquí.
 - I a Menorca i Eivissa?
 - Eivissenc, no?...mallorquí...el mateix... No ho sé, mai he estat a Eivissa.
65. - *Hombre*, sa llengo mallorquina... si no volem que sigui sa catalana.
 - I sa de Menorca i Eivissa?
 - *Hombre*, sa mateixa: sa catalana.
- 66 (un al·lot molt jove)- Es mallorquí!
 - I a Menorca i Eivissa?
 - Es mallorquí!!

68. – Català, no ho discuteix. Però per jo, és mallorquí. I ara me'n vaig, que tenc molta pressa!
69. – Saps quina és sa llengo de Mallorca?
 – Sí, sa mallorquina.
 – I sa de Menorca i Eivissa?
 – Menorquí i eivissenc.
 – I no t'estranya que ses tres illes tenguem una llengo diferent?
 – *Bueno*, tot ve des català, però *bono*... dialectes, que diguem.

Enquesta de Menorca

25. – Quina llengo trobes que es parla a Menorca?
 – Es català; es menorquí.
 – I a Mallorca i Eivissa?
 – Supòs que també es mallorquí. Es català. Tot són... Jo crec que es mallorquí, es menorquí i s'eivissenc són llengos derivades des català, i que aquí es parla es català.
27. – Per tu, quina llengo es ralla a Menorca?
 – Es menorquí.
 – I a Mallorca i Eivissa?
 – Es català, però és una altra manera de rallar.
28. – ...a Menorca?
 – No ho sé... Es menorquí... Bé, es català, però... un dialecte des català, me sembla.

Enquesta d'Eivissa

4. – ...si sap quina és sa llengo d'Eivissa.
 – Bé, eivissenc. Que ho és, vostè, d'Eivissa?
 – No, jo som mallorquí.
 – Bé, idò, som germans.

- I sa de Mallorca i Menorca?
 – Som germans.
 (Veü en off) – No ho som germans, no.
 – Som germans!
13. – Jo tenc entès que és un dialecte català.
 – I a Mallorca i Menorca?
 – *Bueno*, a Mallorca és similar, però no és s'eivissenc; no és sa mateixa llengua.
15. – *Bueno*, sa llengua d'Eivissa deriva des català. Sa de Mallorca i Menorca, lo mateix; igual, sí.

Si qualcú tenia dubte que a ses tres illes parlam sa mateixa llengo, segurament se'n va treure es gat des sac escoltant aquestes entrevistes dins es programa *La Nostra Llengua*. Fins i tot hi va poder observar certes diferències –per exemple, a Mallorca es diu *llengo*, a Menorca *llengu* i a Eivissa *llengua*–, però s'unitat bàsica de ses tres modalitats és evident. I és que no es tracta de tres dialectes –de tres branques de s'abre de sa llengo catalana, si tornam a sa comparació que en fèiem en es primer capítol–, sinó de tres modalitats –tres branques secundàries– d'un mateix dialecte que es lingüistes anomenen *balear*, encara que popularment no s'usa aquesta denominació.

Haureu observat que hi ha es mateix recel sobre es nom de sa llengo a ses tres illes, i que molts de mallorquins que donen sense vacil·lar es nom de “mallorquí” a sa llengo de Mallorca, es troben en dificultat per donar nom a sa de Menorca i Eivissa. I és que no és fàcil afirmar que a Eivissa xerren *mallorquí*, per més que xerrin sa mateixa llengo... D'altra banda, és evident que n'hi ha molts que saben que es nom des conjunt és *català*, però els repugna acceptar-ho francament, mentre altres donen es nom –*mallorquí* o *català*– com qui fa una professió de fe: saben que no tothom està d'acord amb ells, i proclamen amb força sa seva creença. Finalment, hi ha casos, com s'al·lota núm. 60 de Mallorca, que dóna sense vacil·lar es nom de *mallorquina* a sa llengo de Mallorca, però en haver de concretar es de ses altres illes demostra tenir un coneixement perfecte de sa riquesa de modalitats lingüístiques dialectals.

Actituds hostils

Fins i tot hi ha qualche cas d'hostilitat evident an es nom de "català", o contra es catalans en general, que denota prejudicis polítics o complexos propis de sa nostra situació anormal. Vegem es tres casos més significatius, que responen a tres prejudicis típics.

1. *S'espanyolisme a ultrança*

Es tracta de dos homos d'edat d'Eivissa (que indicarem per A i B), que responen alternadament –o simultàniament– a ses preguntes de s'enquestador.

3. –...sa llengo d'Eivissa?

A – És com es català.

B – Sí, com es català.

– I sa de Mallorca i Menorca?

B – Per l'estil...

A – Sí, per l'estil.

– Vostès el saben escriure?

A – Una mica. Pes nostro gasto, sí.

B – No, no, es català no!

A – Ah, es català no; el llegesc una mica, però no el sé escriure.

B – Eivissenc, jo no hi vui escriure. Es dia que rebi una carta en eivissenc, jo la torn. Jo hi parlc així amb sos amics, però oficialment, res.

A – És igual que es francès; també parlc es francès, però no el sé escriure.

– I es document d'identitat, que el tenen, en castellà o en català?

A – En castellà.

B – En castellàaaa!... No en castellà, espanyol!

A – Bé sí, amb espanyol... castellà!

B – Jo, antes de ser eivissenc, de ser mallorquí i de ser català; som espanyol. Mos ha tocat viure aquí, molt bé. Però altres coses, no, no.

Hi ha diverses coses interessants, en aquesta conversa. En primer lloc, que tots dos interlocutors saben molt bé que s'eivissenc és "com es català", i lo que parlen a Mallorca i Menorca, també (fins i tot, es personatge B diu indistintament "escriure en català" o "en eivissenc"). Aquesta mateixa consciència es troba en altres persones d'edat d'Eivissa que contesten "som germans" (núm. 4) o "ells parlen a sa seua manera i noltros a sa nostra" (núm. 11).

En segon lloc, sa diferència d'actitud. Es personatge A, que ha contestat que sap escriure "una mica", "pes seu gasto", rectifica quan es company li fa notar que sa pregunta es refereix an es català (cosa que ni tan sols li havia passat pes cap: per ell, com per sa majoria d'illencs adults, "escriure" vol dir escriure en castellà). Però ho fa amb tota naturalitat: diu sense cap èmfasi que parla eivissenc i el llegeix una mica, però no el sap escriure –igual que parla francès i no el sap escriure– i que té es carnet d'identitat en castellà: simplement, és així.

En canvi, es seu company s'enfada només de pensar que pot rebre una carta escrita en català o en eivissenc: no és es nom que li fa nosa, ni sa modalitat de llengo, sinó sa llengo mateixa, que es pot parlar amb ets amics, però per res d'oficial. Abans que res, "antes de ser eivissenc, de ser mallorquí, de ser català" (és curiós que citi es tres àmbits: illenc, balear i des conjunt cultural català), ell se sent espanyol. I *ser espanyol*, per ell, vol dir llegir i escriure només en "espanyol" i considerar es fet de ser eivissenc com un siple "accident". És allò que s'havia predicat tant durant es franquisme, però que sa Constitució espanyola ha deixat de banda, reconeguent que hi ha diferents "llengos espanyoles" i que són una riquesa cultural que ha de ser respectada i protegida.

2. *Es complex d'inferioritat*

Una mallorquina de mitjana edat (núm. 2 de s'enquesta), quan li demanen "quina és sa llengo de Mallorca", contesta així, com si ja tengués es "discurs" preparat:

– Jo trob sa mallorquina. Sa catalana per jo no val res, perquè amb so català no poren anar enlloc. És millor ensenyar-los es castellà ben ensenyat, i ensenyar-los anglès, alemany, lo que sigui, que poren fogir d'aquí.

Aquesta senyora considera que es català és diferent des mallorquí, i a més a més, que “no val res”. Però no demana que s’ensenyi es mallorquí an ets infants, sinó que els ensenyin bé es castellà –en això darrer estic d’acord amb ella– i una llengo estrangera (“lo que sigui”) perquè puguin “fogir d’aquí”.

És es típic complex d’inferioritat de qui té sa llengo pròpia arraconada per una altra de més forta, i habita una terra pobra on sa seva gent no pot viure. Fa setanta anys, es mallorquins havien de “fogir” a altres terres per poder progressar. Però ara hi ha molta gent d’altres terres –espanyols i estrangers– que vénen a viure aquí perquè hi viuen millor que a sa seva terra. Es coneixement des mallorquí no és necessari per “fogir d’aquí”, sinó per “viure aquí”, per viure a Mallorca com a mallorquins. I si es qui vénen de fora no decideixen aprendre sa llengo d’aquí per parlar com noltros –i n’hi ha que ho decideixen, com veurem més endavant–, sa culpa és nostra, perquè no l’empram per comunicar amb ells.

3. *S'imperialisme català*

Núm. 11, de s’enquesta de Mallorca. Contesten dos adults, A i B.

– Quina és sa llengo de Mallorca?

A – *Bueno*, diuen que és es català. Jo no... no ho sé. Què te pareix, Pedro?

B – Jo dic que és es mallorquí, a pesar que mos obliguen, o mos volen obligar, a xerrar es català. De català, res. Noltros som mallorquins i mos hem d’adaptar a sa nostra llengo.

– I sa de Menorca i Eivissa?

B – Sa de Menorca i Eivissa... *pues*, hi ha dues diferencis: a Ciutadella xerren es mallorquí, i a Mavó són més catalans.

Vat-aquí es mite de *s'imposició des català*. És evident que hi ha recels històrics des mallorquins contra es catalans, però són es mateixos recels que hi ha entre es menorquins contra es mallorquins, o des lleidatans contra Barcelona, o de Reus contra Tarragona: és a dir, es recels produïts per sa resistència a ser “absorbits” o “anul·lats” per una ciutat o una regió veinada més forta i més poderosa. Però aquests recels

no tendrien més força que es des menorquins cap a Mallorca, si no hi hagués hagut una manipulació política encaminada a rompre s’unitat lingüística i cultural de ses terres de llengo catalana a base des fantasma de “s’imperialisme català”. Això ha creat un clima de desconfiança i crispació a ses Balears, i sobretot en es país valencià, que pot dificultar seriosament sa normalització lingüística i cultural de tots.

No hi ha tal imposició. Ningú pretén que “xerrem es català”, en es sentit de xerrar com sa gent de Barcelona. Jo estic ben d’acord que no hem de permetre que ningú mos imposi sa seva manera de parlar; però ningú ho intenta. I hi ha una altra cosa que tampoc no hem de permetre, i que és un perill més gros, que correm realment: que mos deixin de banda, com si noltros i ses nostres maneres de parlar no existíssim.

No es tracta d’*imposar sa llengo* a ningú, sinó de *compartir-la*, així com la vàrem compartir en temps de Ramon Llull i en temps de Mossèn Alcover, i així com es castellans comparteixen sa seva amb ets andalusos i es sudamericans, i fins i tot amb noltros, que en tenim una altra de pròpia, i amb ets estrangers que la volen aprendre.

En parlarem amb més extensió més endavant. De moment, vull insistir una vegada més que tenen molta raó es mallorquins que diuen que xerren mallorquí, o es menorquins que rallen menorquí, o ets eivissencs que parlen eivissenc. Però no són tres llengos diferents, sinó tres maneres diferents de parlar una mateixa llengo –sa catalana–. Xerrant mallorquí, xerrem català, tant si pronunciam *llengo* com *llengu* o *llengua*; tant si empram s’article *es*, *sa* com s’article *el*, *la*, i tant si escrivim una rondalla com una novel·la o un llibre de filosofia.

Aquesta llengo nostra es parla en un conjunt de territoris que tenen entre tots més de *deu milions* d’habitants: molt pocs si els comparam amb es territoris de llengo castellana, però més que uns altres de llengos europees que tothom reconeix: el doble que es danès, més del doble que es finès i un milió i mig més que es suec.

Ses nostres illes són una part important d’aquest territori, i han tengut a través des segles un paper de primer orde en sa consolidació i expansió de sa llengo. Un paper que mos toca mantenir, en aquest final des segle XX que és decisiu per sa seva supervivència i es seu progrés.